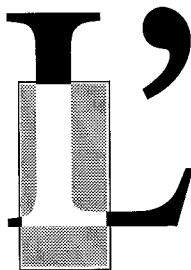

E N R I C B A L A G U E R

UNA REVISTA
POPULAR
VALENCIANA:
EL MÒLE
(1837 I 1840-41) ⁽¹⁾

u de febrer de 1837 eixia a València el primer número d'*El Mòle*, revista de vida atzarosa, quasi clandestina en algunes etapes, que es publicà en diverses èpoques espaiades al llarg d'un temps que abraça bona part del segle passat.⁽²⁾

La revista comptà amb una periodicitat irregular ja que no tenia dia fix de sortida així com tampoc no assegurava el nombre d'unitats que s'editarien al cap del mes. Quantitat que oscil·la entre els vuit i els nou números. La causa d'aquest funcionament era deguda, si ens atenem al que diu la redacció, a la mateixa existència de notícies i el bon tractament d'aquestes, ja que «nos peseu qu'el Mòle es com els altres periòdics que tot ho copien dels de Madrid ó Cucosanta [...] i en fer un articulet curt o llarc, ya estan desocupats els redactors».⁽³⁾

Durant la primera època (1837), el periòdic s'estructura en una sèrie de seccions fixes com són: «Política», «Correu», «El Mòle», «Coses de fora» i «Colorins». No així en la segona (1840-41), que presentarà un contingut més monolític i centrat en la disertació política. També en aquesta segona època desapareix bona part del contingut informatiu que trobem en la primera, per bé que sempre es barrejava amb un afany de divulgació cultural i d'adoctrinament cívic o polític.

El redactor principal del periòdic fou Josep Maria Bonilla i comptava amb la col·laboració de Pasqual Pérez i de Josep Bernat i Baldoví. En *El Mòle* no sempre apareixen signats els articles; quan ho són però, és sota els pseudònims següents: «Nap-y-Col» Josep Maria Bonilla, «Patata Grosa» i «Peres Tendres» Pasqual Pérez i Rodríguez i «Garruefa» Josep Bernat i Baldoví.

De Josep Maria Bonilla no posseïm cap biografia⁽⁴⁾ i sabem, doncs, coses

(1) Emprem la denominació de periòdic o revista indistintament.

(2) Tingué sis èpoques: 1837, 1840-41 (en aquesta per defugir els impostos estatals es publicà cada número del periòdic amb un nom diferent: *El Rosiñol*, *El Piulo*, etc.), el 1855-56, 1863-64, 1864-65 i el 1870. El nostre treball se cenyeix a les dues primeres èpoques.

(3) *El Mòle*, núm. 17, 5 d'abril de 1837, p. 262.

(4) *Vid.* Ricard BLASCO, «Bonilla i Martínez, Josep Maria» a *Gran enciclopèdia catalana*, Vol. III, Barcelona, 1971, p. 707. També *Poesia política valenciana 1802-1938*, ed. 3 i 4, València 1979, pp. 89, 94, 95 i 97.

fragmentades tant al voltant de la seua vida com de la seua obra. Nasqué el 1808 a València on més tard cursarà dret, estudis que acabà el 1833. Fou un home polifacètic ja que entre les seues ocupacions cal comptar la d'autor dramàtic i poeta en castellà, pintor i gravador, col·laborador prolífic de la premsa valenciana, barcelonina i, en alguna avinentesa, de la madrilenya; i a tota aquesta tasca cal afegir un intens activisme polític. Fou amic de Pascual Pérez i de Vicent Boix, escriptors romàntics d'un tarannà *engagés*, el qual durà aquest darrer a trobar la mort en el camp de batalla.

El Mòle és fruit del Romanticisme, d'un Romanticisme liberal de caire exaltat, els postulats del qual predica amb deler. I gràcies als principis d'aquest moviment ens expliquem bona part del tarannà ideològic del periòdic: importància del món interior, recerca de l'autenticitat tant social com individual, així com l'amarat moralisme que transpiren les seues pàgines. No obstant açò, el seu afany per la divulgació cultural i per l'adoctrinament cívic l'atansen als motles ideològics de la Il·lustració.

El seu caràcter és semblant a allò que hui és la premsa de partit, és a dir, amb un clar predomini de l'opinió, el comentari subjectiu i l'adoctrinament polític per damunt de la informació sobre els fets esdevinguts o la visió plural i documentada d'aquests. Els redactors definien, des del primer moment, quin seria el seu paper:

«... Mosatros denunciem els abusos y escándalos y no atra cosa, y direm com diuen tots, que tanta empastrá es lo can fet els can nomenat avans, com lo que ha fet Navaes ó Favaes, o com siga».⁽⁵⁾

L'aparició del periòdic coincideix, per altra banda, amb l'esclat de premsa —la majoria de caire polític— que aparegué al voltant de 1836, i que es realitzà sota la nova llei d'impremta, apareguda el mateix any, la qual imposava un tipus de censura i obligava a posseir un dipòsit de quaranta mil rals a tota publicació.⁽⁶⁾ Malgrat aquesta circumstància, el nostre periòdic aconseguí una difusió enorme, que s'avalua durant la segona època (1840-41) entre quatre i cinc mil lectors.⁽⁷⁾ Xifra, però, que hauríem de multiplicar atès que llavors eren habituals les pràctiques de lectura col·lectiva, com ho testimonia el mateix periòdic.⁽⁸⁾

I

Quant a la qüestió política, en la primera època del periòdic 1837, el centre de preocupació més destacat són les guerres carlines. *El Mòle* dóna compte, en cada número, de la situació bèl·lica i dels diversos esdeveniments polítics que

(5) *El Mòle*, núm. 4, 15 de febrer de 1837, p. 59.

(6) Vid. Iris María ZAVALA, *Romànticos y Socialistas*, ed. Siglo XXI, Madrid, 1972, p. 46.

(7) Vicent SIMBOR, *Els orígens de la Renaixença*, Institut de Filologia valenciana, València 1979, p. 161, dóna la xifra de 4.000, mentre que David CERVERA BAÑULS, *La premsa valenciana en su aportación a la Renaixença*, Ajuntament de València, València 1967, pp. 14-15, parla de 4.000 a 5.000 lectors.

(8) «... si vosté sabera lo que mos divertim y riem les vespraes des dumenches canem doche ó catorse llauradors á la barraca del tio Quelo de la Verdolaga y allí mos llich el coloqui de Chirabolicos...» (*El Mòle*, núm. 8, 28 de febrer de 1837, p. 115).

ocorren al voltant de la guerra. Centra un bon nombre de les seues crítiques contra la mala organització governamental que fa, fins i tot, que els soldats de l'exèrcit isabelí deserten i s'inscriguen en les forces de Cabrera. Mentrestant llança sàtires poc iròniques, agressives i insultants als carlins i el seu capítost Ramon Cabrera:

«... el ciudadano Muixú Cabrera, amigacho de Lluís Felip, y defensor de Quirlos Cuarto, el roder, empeltat de llop, de tiburó y d'aserp de cascabell».⁽⁹⁾

Un altre centre de crítica són els personatges que anomena «lliberals fulls» o «crancs», i que són aquells adscrits a la causa liberal no per convicció, sinó per oportunisme, puix que veritablement eren anticonstitucionals i partidaris de l'orde de l'Antic Règim. J. Maria Bonilla davant d'aquesta situació de confusió, defineix la militància liberal assentada en la defensa de la llibertat i de l'orde constitucional, i alhora fa una defensa de l'apartidisme:

«Ser lliberal es estimar la llibertat y la constitució sinse interesos, sinse partits, el partit denota dependència».⁽¹⁰⁾

En un altre orde de coses, adreça les seues crítiques contra Mendizàbal, a qui acusa d'ésser un financer sense voluntat precisa de resoldre la qüestió carlina. Abans, però, ha adreçat crítiques força agressives als caps de govern anteriors: Insturiz i Toreno.

Al·ludeix al perill d'ingerència estrangera (sobretot representat per França) prou fonament, puix que des del començament del segle l'estat espanyol havia estat un camp d'intervenció de les potències europees. El catalitzador d'aquestes crítiques és la figura del rei francès Lluís Felip, el qual és satiritzat, tot ironitzant, sovint, sobre l'apel·latiu de «rei ciutadà», car així es feia anomenar:

Te diuen rei SIUDADANO
Tenint els nasos reals
Y en Madrid als lliberals
no has deixat ballar nano.⁽¹¹⁾

En la segona època (1840-41), la regència d'Espartero li mereix respecte, per bé que promte iniciarà les seues crítiques contra la mala gestió governamental. La política econòmica desfavorable a les classes populars i la mala gestió administrativa —«desorde» per al periòdic—, són els punts que més li retrau. Tanmateix les crítiques no van quasi mai adreçades a la figura del regent sinó a la capelleta que l'envolta.

(9) *La Sambomba*, núm. 12, 24 de novembre de 1840, p. 190.

(10) *El Mòle*, núm. 1, 1 de febrer de 1837, p. 4.

(11) *El Rosiñol*, núm. 29, 7 de novembre de 1840, p. 29.

En aquesta segona època, també, defensa el proteccionisme econòmic fent-se ressò de les queixes dels llauradors valencians, els quals protestaven per les importacions de cànem, que abaratien els preus vigents. En els darrers números (maig, juny de 1841), critica la composició del senat format per membres de la noblesa i es mofa de la gent que troba realitzada o estar en bon punt la revolució política.

El Mòle té, com a objectiu essencial, consolidar la Revolució Burgesa. Açò és, assentar el principi dels drets dels ciutadans i fer real la sobirania popular tot accentuant el paper actiu del poble en el govern públic. En aquest sentit, és remarcable l'interès adoctrinador que presenta el periòdic i que va adreçat, fonamentalment, als llauradors:

«Nosotros volem que la clase agricultura á la que pertenece, ocupe el lloc que li correspon en la estimació pública, y que no sigau mirats com á esclaus y com á besties [...] Alguns articles dedicarem a vosaltres; ya procurant ilustraros en vostres obligacions com á hòmens, com agricultors, com a *siudadans*».⁽¹²⁾

No és gens circumstancial que aparega l'expressió «siudadans», puix que és de les més repetides al llarg de les pàgines del periòdic. Un còmput de la seua freqüència ens indica clarament que forma part de les obsessions centrals dels autors. «Siudadans vol dir —aclareix més endavant— que viu en la ciutat, pero esta paraula pren per tot aquell que pot usar els drets que li concedeix la llei.»⁽¹³⁾

Per altre costat cal tenir present que el 1837 és un moment si no de canvis profunds en la societat valenciana, sí d'una certa mobilitat social com a conseqüència de la Llei de Senyoriu (1836). I encara que l'estructura piramidal de la societat quedàs intacta, cal assenyalar un cert enfortiment de les classes de petits i mitjans propietaris agrícoles, segons Manuel Ardit.⁽¹⁴⁾

Si reconstruïm el conjunt de classes socials que hi havia a València, en trobaríem tres de força definides: per un costat els grans propietaris rurals i financers de la ciutat, bona part n'eren procedents de la noblesa que s'enfortiren amb la desamortització. En segon lloc trobaríem les classes mitjanes: menestrals a la ciutat i al camp —o a les ciutats— propietaris agrícoles. I una tercera formada per petits propietaris, els quals necessitaven el jornal per sustentar-se i per assalariats (amb o sense cavalleria) i a les ciutats assalariats de la petita indústria i del comerç. El nostre periòdic, per allò que explica, anava adreçat a la tercera classe i amb especial preferència pels llauradors:

«Llauradors: la chunta del Mòle no vos abandona ni vos abandonarà may y sempre vos defendrà contra totes les autoritats y els governs que nos vos fachen chustisia».⁽¹⁵⁾

(12) *El Mòle*, núm. 2, 9 de febrer de 1837, p. 32.

(13) *El Mòle*, núm. 15, 28 de març de 1837, p. 229.

(14) Vid. Manuel ARDIT LUCAS, *Història dels Països Catalans*, Vol. II, ed. Edhasa, Barcelona, 1981, p. 290.

(15) *El Margalló*, núm. 15, 20 de gener de 1841, p. 251.

L'interés per fer arribar la condició de ciutadans als llauradors —acostumats a la dominació servil— és degut no solament al pes específic que ocupava aquest sector en la societat valenciana, sinó també possiblement al fet que els llauradors havien estat una força progressista des de finals del segle XVIII.⁽¹⁶⁾ Així, segons Manuel Ardit, la guerra del francès havia estat el tap d'una veritable lluita dels llauradors contra l'Antic Règim.⁽¹⁷⁾ Amb el sorgiment del carlisme el 1830, la situació es va capgirar i el país restà dividit en dos sectors antagònics: per un costat hi havia les classes mitjanes urbanes i els llauradors benestants definitivament liberals, i per un altre, els sectors de llauradors més pobres i desvalguts, els quals nodriren les files del carlisme esdevingut un imprecís receptacle sense una ideologia ben perfilada.

La necessitat, doncs, de fer proselitisme entre els llauradors petits propietaris i jornalers era el 1837 apressant des de l'interés liberal, car existia el perill que passaren a engrossir les files de l'exèrcit carlí. I a banda d'aquest fet, el periòdic en la segona etapa (1840-41) deixa de mantenir aquest interès proselitista quan el perill carlí s'havia esvaït, encara que temporalment. El resultat d'aquest procés fou el trencament de l'aliança dels llauradors —petits propietaris i jornalers— amb les forces de la Revolució Liberal que al llarg del segle passat intentaren produir un canvi d'estructures socials.⁽¹⁸⁾

Per un altre costat, el nostre periòdic és un valuós exponent per copsar l'entrellat que vorejà la Revolució Burguesa, la qual passava, necessàriament, per la construcció de l'estat modern. En aquest sentit, les reformes que es proposaven, demanaven una descentralització administrativa, que donàs rapidesa i eficàcia a la gestió pública, així com en la lluita per assolir honradesa en els funcionaris i aspirants que acabàs amb la carrera desenfrenada per aconseguir *empleos*. El nou estat havia de comptar amb el reconeixement de la llibertat de culte i d'impremta, aquesta darrera exercida com a element necessari per al funcionament democràtic.

El periòdic dóna testimoni del mal estat en què viuen els llauradors, els quals amb les guerres carlines s'havien empobrit encara més. Entre altres coses, denuncia les desigualtats socials i l'opressió de classe així com també la manca d'atencions a l'intel·lectual i el precari funcionament de la cultura:

«Al poeta el tenen así per un loco; al filsof per un necio; el bon pintor ó escultor es un mort de fam; el que es dedica al estudi se li riu en; al que s'adelanta un poc al pas que porten els demes li trenquen les cames».⁽¹⁹⁾

Un altre centre de lluita és l'anticlerical. El periòdic sofreix, fins i tot, el segrest d'un número per orde eclesiàstica (*El Papafigo*, 2 de maig de 1841). Les acusacions que llança són contra la corrupció i l'abús del seu poder sense

(16) Vid. Manuel ARDIT LUCAS, *Revolución Liberal y revueltas campesinas*, ed. Ariel, Barcelona, 1978, pp. 120-305.

(17) *Ibidem*, p. 130.

(18) *Ibidem*, p. 305.

(19) *El Mòle*, núm. 7, 29 de maig de 1837, p. 105.

atacar, això no obstant, els seus fonaments doctrinals o institucionals. Els articles denuncien, entre altres coses, els crims comesos per la Inquisició i el suport que l'església donà a l'Antic Règim.

«... des de el segle 11 y 12, ara huitzens añs enrere els frares s'habien apoderat de tota España, y entre els convents y els señorios se repartiren totes les riqueses y empleos, y honors y dignitat, vivint y folgant com a ganduls».⁽²⁰⁾

Des del punt de vista ideològic el periòdic se'ns presenta clarament espanyolista encara que critica força l'estat centralista i es declara partidari de la seua descentralització. *El Mòde* enuncia les diferències nacionals que hi ha a l'estat i es declara partidari del foralisme com a solució política. Per bé que aquesta solució d'autogovern no el fa reivindicar les institucions històriques valencianes, com tampoc no ho planteja com a plataforma de recuperació de la identitat valenciana.

Per altre costat, hi ha un desig per donar a conèixer el passat històric del país, des d'un interès cívic i cultural i on prescindeix de qualsevol referència a la catalanitat. La conquesta de les terres valencianes sembla una empresa de concurrència castellana, més que no pas catalano-aragonesa:

Cuant el rey don Jaume conquistà á Valencia
dels moros, li donarà un atre amollament,
en que entraben á formar part de este reine
alguns pobles de Aragón y Castilla.⁽²¹⁾

A banda d'aquest tret, la seua història prescindeix també de qualsevol referència mitològica o èpica que nodriria —com s'esdevingué en altres cultures europees mitjantçant el Romanticisme— la tradició nacional. Com diu Joan Fuster, el seu era un patriotisme massa «modern», com que era de confecció burgesa i de data relativament recent, açò se li esmunyia.⁽²²⁾

En un altre ordre de coses, la història de l'estat espanyol que presenta és força ideologitzada. Hi destaca l'interès per extraure arguments favorables als postulats polítics que manté el periòdic en aquell moment. Ens trobem, per tant, amb una història ahistòrica i on es presenten els tòpics com l'unio-nisme dels Reis Catòlics, el patriotisme i la independència nacional com a valors perennes. I, a més a més, amb un fort deix de sentiments xenòfobs.

(20) *El Mòde*, núm. 1, 3 de novembre de 1840, p. 14.

(21) *El Mòde*, núm. 7, 29 de març de 1837, p. 99.

(22) Vid. Joan FUSTER, *Nosaltres els valencians*, ed. 62, Barcelona, 1962, p. 132.

(22 bis) Sobre la producció literària de J. M. Bonilla, *vid.* E. A. PEERS, *Historia del movimiento romántico español*, 2 vols., Ed. Gredos, Madrid, 1973, pp. 261, 262 i 263 del vol. I, i 143-144, 361, 365, 369, 379, 296-399 del vol. II, i Ricard BLASCO, «Romanticismo», a *Gran enciclopedia de la Región Valenciana*, Vol. IX, València, 1973, pp. 90-96.

(23) *Vid.* Manuel SANCHIS GUARNER, *Els valencians i la llengua autòctona, durant els segles XVI, XVII i XVIII*, Instituto Alfonso el Magnánimo, València, 1962, p. 72.

(24) Cf. Joan FUSTER, *La Decadència al País Valencià*, ed. Curial, Barcelona, 1978, pp. 148-149.

(25) Ed. facsímil, València 1979, p. 30.

(26) *Vid.* Joan FUSTER, *ibidem*.

(27) Inicialment l'obra s'atribuïa al Pare Mulet i es datava al set-cents. Això ho veu Manuel SANCHIS GUARNER, *Inicis del teatre valencià 1845-1874*, Institut de Filologia valenciana, València, 1980. Joan Fuster, en canvi, creu que la peça fou escrita a finals del XVIII, *vid.* *La Decadència...*, p. 24.

(28) Per a una caracterització d'aquest gènere *vid.* Joan FUSTER, *La Decadència...*, p. 104, i JOSEP ROMEU I FIGUERAS, *Poesia catalana de Llorenç Matheu i Sans, autor valencià del segle XVII*, «Els Marges», núm. 14, Barcelona 1978, pp. 97-111.

(29 bis) *Vid.* Ricard BLASCO, a *Gran Enciclopèdia de la Regió Valenciana*, Vol. IX, València, 1973, p. 95.

(29) *Vid.* Vicent SIMBOR, *Els orígens...*, p. 42.

(29 bis) *Vid.* Ricard BLASCO, «Romanticismo», a *Gran enciclopedia de la Región Valenciana*, Vol. IX, València, 1973, p. 95.

El Mòle, en un altre orde de coses, dedicà poca atenció a la literatura, per bé que els seus redactors: Josep Maria Bonilla i Pasqual Pérez, foren escriptors marcadament romàntics, la producció dels quals els defineix com els capdavanters del moviment a València.^(22 bis)

A partir d'allò que trobem al llarg de les pàgines del periòdic, sembla que ni Josep Maria Bonilla, ni cap altre dels redactors tingué present l'obra dels clàssics valencians. Així ho delaten les poques al·lusions que hi trobem, malgrat que calga tenir en compte que el públic al qual anava destinat no tenia aspiracions d'aquest caire. Entre les poques referències que hi trobem, figuren *Les Rimes* de mossén Jordi, obra que tracta dels llinatges que intervenen en la conquesta de València, i que encara que passava per ser una obra del segle XIII data, en realitat, del XVII, l'autor de la qual fou Onofre Esquerdo.⁽²³⁾ Hem d'acceptar, no obstant això, que malgrat ser un error compartit pels sectors intel·lectuals valencians de l'època, la cosa no deixa d'indicar l'escàs contacte que mantenien en relació a la producció culta.⁽²⁴⁾

En canvi, la coneixença de la literatura popular —obres festives, col·loquis, sobretot— sembla força gran. Així ho reconegué Constantí Llombart, qui en *Los fills de la morta-viva*, diu: «sense Carles Ros ¿Que serien Nap y Col y Patata Grosa en el Mòle?».⁽²⁵⁾ L'autor esmentat per Llombart escrigué obres festives i populars, però, en realitat, al llarg del setcents, la producció d'aquest tipus de literatura havia anat en augment.⁽²⁶⁾

En aquest sentit *El Mòle*, dona mostres de conèixer la comèdia *La infanta Tellina i el rei Matarot*, peça escrita al set-cents que paròdia la dramaturgia del Barroc.⁽²⁷⁾ Sobre el seu pretès autor, el Pare Mulet, el periòdic fa unes referències jocosos i l'acusa d'exercir la doble vida que popularment li atribuïen.

On més, però, es cospa la coneixença i el seguiment d'aquest tipus de literatura és en la utilització que fa, en la secció d'«Il·lustració popular», dels col·loquis,⁽²⁸⁾ amb personatges extrets d'obres famoses d'aquest gènere com són: Sento Formal i Lluc.⁽²⁹⁾ Aquest apartat iniciat a partir del número quatre (15 de febrer de 1837) presenta la conversa entre un home culte i un llaurador il·lustrat, que gira al voltant de temes polítics o històrics. Sento Formal es servirà, sovint, de paràboles per explicar conceptes com ara constitució, monarquia absoluta i constitucional, etc. Serà també en aquesta secció on es presentarà la història del País Valencià i d'Espanya.

El Mòle fa referència, per una altra banda, a la producció teatral del moment i satiritza el corrent de caire històric, d'arguments inversemblants i plens d'elements d'intriga, açò és els excessos romàntics.^(29 bis) La crítica s'esmerça també contra el tipus de públic assistent al teatre, analfabet i de mal gust. Per a Josep Maria Bonilla, les obres de teatre, segons es desprén

dels seus comentaris, havien de ser realistes amb pretensions moralitzants. Idea en consonància amb els principis culturals de la Il·lustració.

En el periòdic trobem alguns textos costumistes —els primers de la literatura catalana—, gairebé sempre amb pretensions d'adoctrinament polític o cívic. Aquests articles llancen crítiques contra la manca de patriotisme, els costums i les modes de les classes dominants, la manca d'autenticitat social o individual, etc. Un dels textos més destacat que hi trobem és *El Home invisible*. D'aquest és remarcable el procediment emprat per l'autor: un home es fa invisible fet que li permet penetrar en una casa d'ambient burgès i descriure tot el que hi veu. Aquest procediment, per un altre costat, és típic del gènere costumista, ja que produeix un efecte perspectiu, açò és, permet presentar una realitat ja coneguda a través d'un prisma nou i revelador. En la literatura costumista castellana sol ser, generalment, un estranger o bé un home de províncies que va a Madrid i que descriu allò que hi veu. El personatge invisible penetra en la casa d'uns burgesos i troba: esnobisme, manca de virtuts i, d'entre aquestes, la de patriotisme, desig d'ostentació social, etc.

Els elements costumistes del periòdic es relacionen —també— amb la presència dels col·loquis. Aquests havien pres una gran volada durant el període napoleònic i durant el trienni liberal, i eren una eina de proselitisme polític bé a favor del liberalisme o bé dels seus contraris, segons diu Manuel Sanchis Guarner.⁽³⁰⁾ El fil unitiu ve donat, en alguns textos que fan una descripció del marc físic i presenten uns personatges que després passen a mantenir un diàleg, generalment de tema polític.

Un dels temes més criticats a través dels textos costumistes és la forta dependència de la moda. A més a més amb predomini pels gustos estrangers com ho satiritzen aquests versos:

Mas vale algo que nada
y, pues viene de París
ya c'han de menchar pastís
a lo mens fora empanada.⁽³¹⁾

Quant al plantejament lingüístic s'ha de dir que l'ús del català en *el Mòle*, fou eminentment pragmàtic ja que era un interès de proselitisme polític el que els portava a emprar-lo:

«Pera instruir al poble se li ha de parlar lo llenguache o en la llengua que li siga mes comprensible, o que millor la entenga. Si els valencians entengesen millor el grec que el valencià en grec debiem publicar el periòdic».⁽³²⁾

(30) Vid. Manuel SANCHIS GUARNER, *El sector progressista de la Renaixença valenciana*, I. F.V. València, 1980, p. 23.

(31) *El Mòle*, núm. 13, 18 de març de 1837, p. 201.

(32) *El Mòle*, núm. 5, 23 de maig de 1837, p. 79.

El periòdic comença emprant el valencià «tal i com es parla», però promet que en el futur hi haurà articles escrits amb la grafia corresponent. Propòsit que realitzà a mitges a partir del segon volum de la primera època (abril 1837). Després, però, tal intent restarà com un intent aïllat sense continuïtat. No obstant açò, deixarà petjades, sobretot en l'àmbit ortogràfic (substitució de «s» per «c», grafia «ny», etc.). La característica més remarcable del tipus de llengua emprada és l'alternança ortogràfica i la seua adscripció al subdialecte apitxat. En conseqüència, el tret més característic és la reducció de les sibilants [ž] [š] a [š] amb el resultat ortogràfic de «ch».

El plantejament lingüístic, en general, del nostre periòdic no fou de des preocupació envers els esforços renaixentistes ni molt menys d'hostilitat. Si deixà d'emprar o, millor, no arriba a usar una ortografia coherent fou perquè el públic al qual anava adreçat prescindia d'aquest interès i els autors, allò que buscaven era facilitar al màxim la lectura. A més a més, comptava amb una realitat favorable a tal fet: l'adscripció tant dels autors com del públic al dialecte apitxat.

Sobre l'exposició de tipus històric de la llengua, allò que s'explica en el periòdic a més de caure en el tòpic del llemosinisme —com afirma Vicent Simbor—⁽³³⁾ s'inventa un origen de la llengua fruit de la barreja del català i del francès. I per bé que, en alguns textos, reconeix la unitat de l'idioma, en altres enuncia les diferències entre el català i el valencià tot emprant metàfores biològiques com són la «degeneració» i «aclimatació». I en general, en relació a la llengua, fa ús dels tòpics neoplàtonics, els quals, de la Decadència ençà, havien pres vigència, i que convenen a considerar la llengua no com una convenció sinó com una creació natural.

Ara bé, no obstant açò, el periòdic presenta una abrandada defensa de la llengua i del seu ús, la qual cosa a València el 1837, era —com opinen Joan Fuster, Vicent Simbor,⁽³⁴⁾ etc.— força lloable.

III

Per acabar volem plantejar-nos la relació d'*El Mòle* amb la Renaixença. Amb tot allò que hem anat exposant, hom, veu clarament que el nostre periòdic, quant a marc de referències ideològiques, resta allunyat dels pressupòsits renaixentistes, puix que ni reivindica el passat històric, ni defensa l'ús culte de la llengua.

Ara bé, tot i amb això, si tenim en compte la definició de Renaixença que ofereix Oriol Pi de Cabanyes com a «moviment que reelabora i enforteix la consciència diferencial dels membres d'aquesta comunitat al llarg del segle dinou, d'una manera progressivament dinàmica» entenen, però, «que aquesta

(33) Vicent SIMBOR, *Els orígens...*, p. 200.

(34) Vicent SIMBOR, *op. cit.*, p. 161: «tampoc no es podia exigir massa coneixement en el 1837». Joan FUSTER, *La Decadència...*, «a València i el 1837, aquests propòsits eren ben estimables», p. 146.

no solament afecta la llengua i la literatura, sinó tots els fenòmens culturals que es produeixen i s'interrelacionen al si d'aquest procés»,⁽³⁵⁾ no podem deixar de banda el paper que hi jugà *El Mòle*. I açò, potser fins i tot, *malgré lui*.

El fet cert és que amb *El Mòle*, hom va fer llegir aquells que sempre estaven acostumats a escoltar en la nostra llengua. La seua tasca, amb la vulgaritat que hom li atribueix, deixà, si més no, el testimoni de la nostra llengua escrita. Així com el seu anticentralisme, o la reivindicació de l'estudi de la història, potser fou llavor que adobà o ajudà a adobar el clima renaixentista.

Ara bé, tot açò no ens ha de fer perdre la vista al que fou el nostre periòdic, dintre de la línia de la premsa de forta acceptació popular. Ni oblidar el seu tarannà inconformista, contestatari, capficat en la tasca de transformar els llauradors en ciutadans. I allò que fou la seua gran batalla a favor d'un canvi social i humà, car *El Mòle* estava i no debades:

«... per achustar cares, y mans y peus, y llengues y tot el que estiga tort ó mal fet».⁽³⁶⁾

ENRIC BALAGUER

stare
gitare
gitare en
no gitare en
no gitare en
se no gitare en
are no gitare en
lare no gitare en
lare no gitare en
en classe no gitare en
e en classe no gitare en
re en classe no gitare en
are en classe no gitare en
lare en classe no gitare en
lare en classe no gitare en
gitare en classe no gitare en
gitare en classe no gitare en
no gitare en classe no gitare en
e no gitare en classe no gitare en
se no gitare en classe no gitare en
lare no gitare en la classe no gitare en
en classe no gitare en la classe no gitare en
e en classe no gitare en la classe no gitare en
re en classe no gitare en classe no gitare en la
are en classe no gitare en classe no gitare en la
lare en classe no gitare en classe no gitare en la
lare en classe no gitare en classe no gitare en la
gitare en classe no gitare en classe no gitare en la
gitare en classe no gitare en classe no gitare en la
GITARE, GITARE
GITARE GITARE

(35) Oriol Pi de CABANYES, *La Renaixença*, ed. Dopesa, Barcelona, 1979, p. 7.

(36) *El Mòle*, núm. 9, 4 de març de 1837, p. 139.